

17
STRÖMMA
hembygdsförening
juni 1984

STYRELSE OCH FUNKTIONÄRER:

LARS ROSEN	ordförande	tel. 410 62
Alrotsvägen 2		
HASSE BJÖRKENFELDT v	ordförande	401 45
Olivehill		
OLLE OHLSSON	kassör	400 33
Nåsvägen 27		
GUDRUN GRÖNDAHL	sekreterare	400 80
Alrotsvägen 1		
THOMAS MELIN	ledamot	407 22
Västertorp		
Alice Tannsjö	suppleant	430 44
Elsie Lindgren	"	400 40
Bittan Ohlsson	"	411 85
Kerstin Sjödal	"	405 10
Hans Lindström	revisor	405 52
Åke Eriksson	"	404 68
Ulla Jonsson	suppleant	405 52
Tommy Hedlund	valberedning	405 36
Åke Lindgren	"	400 40
Gun Eriksson,	festkommittén	404 68
Ingvor Nilsson	"	412 42
Birgitta Ekström	"	401 80
Margareta Hedlund	"	405 36
Anette Schölin	"	406 63

Godrun Gröndahl och Lolo Tannsjö har renskrivit och redigerat.

Hasse Björkenfeldt har komponerat omslaget.

Författarna är själva ansvariga för sina artiklars innehåll.

Flocka gärna material ur vår tidning men var snäll uppge källan.

TIDNINGEN GES UT MED STÖD FRÅN KULTURNÄMNDEN.

Medlemsavgift: vuxen 40:-/år och person. Barn 5:- kr.

POSTGIRO: 98 57 43 - 4 STRÖMMA HEMBYGDSPÖRENING

Föreningens hustomte: Sigvard Lönnqvist tel.: 401 45.

Ordf. har ordet...

Vi har haft årsmöte, firat Valborg tillsammans och våren har kommit åter. Föreningen går in på sitt femte verksamhetsår, och för sommaren väntar en hel del möjligheter till samvaro av skilda slag.

1984 är också proklamerat som Hembygdens År och förden skall pågå som bäst förberedelser för mängder av aktiviteter i de flesta föreningar i Stockholms län. Blä kommer en budkavle att cirkulera mellan de olika föreningarna, där också Strömma Hembygdsförening deltar, för att slutligen i augusti på sista etappen transporteras under festliga förhållanden till Solliden på Skansen och överlämnas till Kungen.

Vi kommer även här i Strömma att ordna någon festlighet i samband med mottagandet av budkavlen från Skärgårdsmuseet i Stavsås och dess transport senare under dagen till Ingarö Hembygdsförening.

Med vackert väder och ett stort deltagarantal borde detta kunna bli en festlig sammankomst.

Hjälp oss att med din närvaro och ditt stöd få en livaktig hembygdsförening, där föreningens träffar blir en given samlingspunkt för både gamla och unga.

Jag hoppas att ni alla får en skön sommar, ha det så bra

Vi hörs och ses

Lasse

ÅRSMÖTET

Föreningens årsmöte avhölls den 31 mars i Lilla Hemmestaskolans matsal. Vi hade kanske hoppats få se ännu fler föreningsmedlemmar denna kväll. Måhända infaller årsmötet under den värsta förkylningsperioden, eller tycker man att mötesförhandlingar är litet väl mastigt en lördagskväll?

Kan avståndet till möteslokalen vara det stora problemet? Vi hoppas och tror att när vi får lokal på närmare håll blir anslutningen större.

Vi som var där, ca 50 st, tyckte dock att vi hade trevligt tillsammans, med härliga smaker som festkommittén ordnat, samt avrundades kvällen med en svängom till Sonjas Trio för dem som så kände.

Lasse

FRILUFTSGUDSTJÄNST:

Under sommaren kommer vi att få besök från Kyrkan för en andaktstund på Hembygdstomten.

Vi sätter upp anslag på tavlan när det blir aktuellt.

VÅR PÅ HEMBYGDSTOMTEN.

Våren kom på riktigt i år till Valborg. Det är inte ofta som vådrets makter är så vänligt inställda till en långhelg. Solen sken, temperaturen gick upp och kläderna av. Vårbruket började brådska i alla täppor.

Till Hembygdstomten kom lördagen den 28 april en energisk skara för att fräscha upp både hus och tomt. Vi målade, la in korkmatta, krattade, klippte sly m.m. Efter några trevliga arbetstimmar tillsammans hade vi givit vår Hembygdstomt en ansiktslyftning lagom till Valborgsmässaafton, föreningens första evenemang för året på tomten.

Det var många som valde denna vackra plats för att hälsa våren välkommen. Festkommittén hade ordnat med kaffe, läsk och dopp. Lotteriförsäljningen gick som smort. Folk gick runt och pratade med varandra.

Vid halv-9 tändes brasan och vi sjöng de gamla härliga vårsångerna. Mörkret kom smygande och tiden var inne för fyrverkeriet. Himlen lystes upp av ett färgsprakande ljusspel. Brasans eld började falna och vi gick hemåt, fyllda av väckelser och förvissade om att nu är VÅREN här.

Välkommen Du härliga vår
Önskar Bittan.

+++++

TILL SANDSKÄR.

kommer vi att ha en heldagsutflykt som vanligt. Datum är ännu inte fastställt, men vi sätter upp anslag på tavlan och hoppas förstås att Du vill följa med.

+++++

PROTOKOLL FRÅN STRÖMMA HEMBYGGSEFÖRENINGENS ÅRSMÖTE
DEN 31 MARS 1984.

Plats: Matsalen Lilla Skolan, Hemesta.

- 1 Ordföranden hälsade alla närvarande välkomna till Strömma Hembyggsförenings 4:e årsmöte. Han passade också på att tacka styrelsemedlemmarna och övriga aktiva för allt det arbete de nedlagt under det gångna året. Därefter förklarade han mötet öppnat.
- 2 Lasse Rosén valdes till mötets ordförande och Gudrun Gröndahl till mötets sekreterare.
- 3 Frågan om mötet varit stadgaenligt utlyst besvarades med ja.
- 4 Bengt Berg och Åke Eriksson valdes till justeringsmän.
- 5 Verksamhetsberättelsen godkändes.
- 6 Revisionsberättelsen upplästes av Hasse Lindström.
- 7 Frågan om ansvarsfrihet för styrelsen besvarades med ja.
- 8 Lasse Rosén omvaldes som föreningens ordförande.
- 9 Till ordinarie ledamot omvaldes Gudrun Gröndahl och nyvaldes Hasse Björkenfeldt, som efterträdde Sigvard Lönnqvist, som av sagt sig omval på grund av tidsbrist.
Till suppleant omvaldes Elsie Lindgren och nyvaldes Kerstin Sjö Dahl efter Hasse Björkenfeldt som gick upp till ordinarie.
- 10 Hasse Lindström och Åke Eriksson omvaldes som föreningens revisorer och Ulla Jonsson som deras suppleant.
- 11 Tommy Hedlund och Åke Lindgren omvaldes som valberedare.

- 12 Till festkommitté omvaldes Gun Eriksson, Ingvor Nilsson och Birgitta Ekström. Nyval av Margareta Hedlund och Anette Schölin efter Margareta Berg och Lolo Tannsjö som av sagt sig oval. Birgitta valdes till sammankallande.

Förslag kom från Lolo att endast halva festkommittén förnyas i taget, så att inte den situationen uppstår, att hela festkommittén blir nyvald och inte känner till rutinerna.

Kommittén kan utökas med ytterligare 1 person.

- 13 Oförändrad medlemsavgift för år 1985.
40:- kr/person. Barn under 16 år 5:-
- 14 Inga motioner hade inkommit.
- 15 Inga frågor om medlemsbladet kom upp.
- 16 Ungdomsverksamhet diskuterades livligt. Mötet beslöt att fram i vår försöka samla barn och ungdomar på Hembygdstomten och diskutera igenom aktuella frågor med dem.
Tommy Hedlund åtog sig att vara sammankallande första gången och försöka få dit så många som möjligt. Styrelsen kontakter Tommy när tiden är aktuell.
- 17 Inga övriga frågor kom upp.
- 18 Ordförande tackade för visat intresse och avslutade mötet.

Efter mötet inbjöd festkommittén de närvarande att köpa härliga smörgåsar, dricka, kaffe och god kaka till självkostnadspris.

Vid protokollet.....

Justeras.....

.....

DET VAR EN GÅNG.... av Elsie.

År 1889 föddes i Gamleby i Småland en gosse som döptes till Albin. Han hade flera äldre syskon och flera yngre blev det med tiden. Ett av barnen döptes till Tio därför att han var den tionde i skaran. Efter 6 terminers skolgång lämnade Albin torpet och begav sig ut i världen för att tjäna sitt dagliga bröd. Han var då omkring 12 år.

På den tiden tillhörde Norge fortfarande Sverige och Oscar II var kung. De första svenska fackföreningarna och arbetarpartiföreningarna bildades. 1907 blev Gustav V kung och Albin var 18 år.

1910 inställde sig Albin till Smålandsregementet i Kalmar för att som beväring lära sig att tjäna kung och fosterland. Han tyckte om att läsa och var intresserad av vad som hände ute i världen och här hemma. Industrialiseringen var den länge ett faktum, och en ny tid en god bit på väg.

Efter värnplikten startade han sin färd norrut, mot Fågelbro, även om han inte visste det då. Han for inte raka vägen, utan tog en bit i taget. Från gård till såg, från såg till bygge, från bygge till gård och till såg igen.

Albin var ung och ungtalig, och han ville se sig om, skaffa sig erfarenheter och utbildning, vara med i utvecklingen och skapa något bättre. Han var en envis smålänning, gladlynt och språksam med lätt för att lära och förstå både det ena och det andra.

När han nu lämnade Småland skulle det dröja mer än 50 år innan han kom tillbaka. Han klev då ur sin sons bil och frågade en ung man som stod utanför byns affär om han visste någon som hade samma namn som en av Albins bröder? "Jodå, det är farsan, vi bor därborta", blev svaret.

1918 gifte sig Albin med en flicka från Västerås som hette Greta. Albin var då 29 år och Greta 20. Han hade hunnit skaffa sig en ordentlig yrkesutbildning i det han ville syssla med. Sågverksarbete, virkesbehandling och byggnads-snickeri.

Svenska folket svält på rovor och potatis, om man kunde få tag på några. Svartabörshajarna blev rika. Albin betalade år 1919 90 kronor för ett par läderstövlar. Timlönen var inte ens 50 öre.

1919 kom Albin och Greta till Kolvik på Värmdö. Deras första barn, tvillinggossar, föddes det året. Då fanns inte barnbördshuset i Gustavsberg, utan barnen föddes hemma i köket. Den först födde vägde 2,7 kg, den andre mindre än 2,5 kg.

Att hålla så små barn vid liv var inte lätt. Det var oktober månad och värmen fick man från vedspisen. Vatten hämtades in från brunnen och slasken bars ut på sopbacken. Dass fanns utomhus. Veden måste huggas och bäras in. Tvättade sig gjorde man i ett handfat på diskbänken.

Pojkarnas chanser var inte stora, men ackuschörskan var inte tappad bakom en vagn och inte Albin heller. Den minsta fick man aldrig liv i, men den stora pep och andades. Honom bäddade man ner i en låda tillsammans med tegelstenar som värmts till rätt temperatur i bakugnen.

Stenarna måste bytas och värmas dygnet runt den närmaste tiden. Någon pappaledighet var det inte tal om. Antagligen fick Albin offra nattsömnen några nätter om Greta skulle få vila. Suga lärde sig pojken och så småningom blev han vuxen karl, byggnadsarbetare och timmerman.

1921 flyttade familjen till Fågelbro. Pippibro, sa sonen Olle 2 år, lillasyster Britta var nyfödd.

Det var det året som kvinnorna fick rösträtt. Myndiga hade de varit från 21 års ålder sedan 1884. Mannen var ensam förmyndare över barnen. Fram till 1921 hade mannen förvaltningsrätt över hustruns ägodelar. Även hennes inkomster från förvärvsarbete. Eftersom Greta inte var 21 år när hon gifte sig var Albin hennes förmyndare den första tiden. Även senare ville han vara den som bestämde, vilket Greta inte alltid gick med på.

När man läser Fågelbros historia, märker man att gården har haft många ägare. Somliga har byggt upp gården, somliga har berövat den dess skatter och minskat värdet katastrofalt.

Ägarbytena har även kommit snabbt vissa tider. Under åren 1873-1903 ägdes gården av Gustav Silverhjelm. Bankdirektör Martin Geber ägde gården 1903-1919 då gården såldes till kapten Carl Cassel. 1922 köpte bankdirektör Gustav Svensson Pågelbro. Dit hörde då även Malma, Didriksdal och Norrviken.

År 1885 kom Olof Andersson till Pågelbro. Han var statare på gården och hans hustru Johanna var mjölkerska. Paret fick 9 barn. 5 pojkar och 4 flickor. Det äldsta föddes på Luciadagen 1889 och döptes till August. Sedan kom Karl 1891, Helmer 1894, Helga 1898, Ellen 1900, Axel 1903?, Gunnar 1906, Signe 1911 och Edith 1913.

Helga berättade 1973 på Helmers begravning hur eländigt familjen bodde när de äldsta barnen var små.

Där smedjan ligger idag fanns då statarbostäder - Lusasken och Kråkslottet. Namnen kan ha kommit till senare. I huset där Anderssons bodde under 1800-talet fanns det ingen ordentlig grund, och golvet var tilltrampad jord. Vårflod och höstregn var inte utestängda, utan rann in i bostaden.

Iadugården låg då där nuvarande postrummet finns. Någon gång mellan 1915 och 1920 flyttade familjen Andersson till Malma där Olof avled 1924. Johanna bodde sedan kvar på Malma. De flesta barnen hade då flyttat hemifrån, och en del av dem hade egna familjer och barn.

Till Helmer och Signe återkommer berättelsen längre fram.

Under bankdirektör Gebers tid genomgick Fågelbro en stor förändring. En av Sveriges modernaste ladugårdar byggdes, samt nya arbetarbostäder. Gården var 1921 ett välskött säteri med stora ägor. Gården utvecklades och Albin var nöjd med sitt nya arbete som sågare och snickare.

Arbetstiden var lång. 1919 kom den första arbetsskyddslagen som i viss mån reglerade arbetsdagen. Tidigare arbetade man av hävd, och arbetsdagen kunde vara från kl 5 på morgonen till 7 på kvällen. Vissa arbetsgrupper hade fridagar tex på måndagarna.

Nu sänktes arbetstiden ned till 10 tim i veckan. Det troliga är att Albin jobbade från kl 6 på morgonen till 6 på kvällen.

Lagen om 8 timmars arbetsdag kom först 1930. Före det hade han ingen ledighet i form av semester. Från 1930 fanns en rekommendation, att fast anställda skulle få 4 dagars sammanhängande ledighet, helst i samband med söndag.

För många blev det en fråga om pengar. Timlön betalades bara ut för arbetad tid. Helgdagar, sjukdom och ledighet gav ingen lön. 1938 kom lagen om 12 dagars betald semester per år, som arbetaren fick ta ut under sommaren.

Forts. följer i nästa nr.

+++++

URSÄKTA OSS! Tyvärr kom inte medlemsavgiftens storlek med i förra numret. Den är 40:-/person/år. Barn 5:- kr.
Postgöra: 08 57 43 - 4 STRÖMMA HEMBYGGDSFÖRENING.

+++++

Underrättelser och råd från Medicinalstyrelsen 1 juni 1915.

FLUGORNA SÅSOM SMITTSPRIDARE.

Flugorna kunna till människor överföra farliga, smittsamma sjukdomar.

Flugorna förökas mycket hastigt och lägga sina ägg företrädesvis i gödsel, avskrädeshögar och ruttande ämnen i allmänhet.

Flugorna trivas därför förträffligt i fähus, stallar, avträden och å andra platser, där dylik orenhet finnes; sjuka människors avskräddingar - spott, upphostningar, urin och ekskrementer - förtäras begärligt av dem.

Flugorna medföra därför, då de hemsöka våra matvarubutiker, skafferier, kök eller boningsrum och då de spatsera omkring på vårt smör och bröd, eller smaka på vår mjölk etc., en stor mängd orenlighet, som innehåller talrika förruttnelsebakterier och - särskilt under epidemitider - även sjukdomsalstrande bakterier; sådana finnas även i flugornas egna ekskrementer (flugsmutsen).

Flugorna böra därför på alla sätt bekämpas, deras kläcknings- och utvecklingsplatser förstöras och deras inträngande i våra bostäder förhindras. För sådant ändamål är lämpligt:

att hålla stall och ladugårdar väl rena och snygga och ofta kalka dem,

att ofta avlägsna gödseln och förvara den i täta, hela lårar,

att uppsamla allt avskräde i täta, med lock försedda kärl,

att hava välbyggda, slutna avträden med täta kärl för latrinens uppsamling och att flitigt tillsätta lämpligt ströämne (kalk, torvströ el. dyl.)

att söka hindra flugornas inträngande medelst hårduksfönster eller dylikt, samt

att fånga och döda flugor, varhelst de påträffas, varvid särskilt må erinras om, att det är av största vikt att börja striden, så snart de allra första flugorna visa sig, ty en enda honfluga kan under sommarens lopp hinna giva upphov till milliontals andra flugor.

Åtgärder för utrotning:

- 1 S.k. "amerikanska flugsmällare" i form av en tennisracket med slagytan av ståltrådsnät.
- 2 Flugfångare, klibbiga remsor. Dessa senare kunna billigt och lätt tillverkas i hemmen genom utstrykning på pappers- eller tygremsor av klibbande ämnen t.ex. husblosslim, utspätt syndetikon m.m.
- 3 Formalin: 1 del formalin (40 %) samt 16 delar vattenblandad sockrad mjölk på flata tallrikar med brödbitar för att öka ytan.

Ett praktiskt sätt för stora rum, stallar etc. är att medelst språ eller vanlig assurancespruta bestänka rummets olika ytor med en formalinlösning (t.ex. 1:10) och därefter väl tillstänga rummet några timmar.

För att hastigt befria ett rum från flugor, spräjar man omkring i rummet en formalinlösning för öppna dörrar och fönster. Formalinlukten kan därefter hastigt avlägnas genom avdunstning av ammoniak.

VÄRMDÖDRÄKTER EFTERLYSES!

Har Du en dräkt eller vet Du någon som har en dräkt men ännu inte hört av sig? Kontakta oss. Det är viktigt. Vi håller på och inventerar hur många dräkter det finns och vi vill därför ha en så komplett samling som möjligt.

Du kommer väl sedan på vår dräktuppvisning den 22 sept. i Bygdegården? Vi tror det blir upp emot 100 dräkter då. Många fler än vad vi trodde när vi drog igång det hela. När om det i nästa nummer.

Uppllysningar tas emot på telefon 400 80 och 400 33.

BESLUT OM SMITTKOPPSVACCINERING I VÄRMDÖ SOCKEN 1804.

Kokoppor är en smittosam sjukdom som angriper spenarna på kor.

I England hade man i slutet av 1700-talet lagt märke till att kvinnor som mjölkade kor och blev utsatta för kokoppsmitta skellan eller aldrig blev sjuka i smittkoppor. Man började därför göra försök att ympa in vätska från kokoppor på människor med lyckat resultat. Metoden redovisades första gången 1798 av engelsmannen E Jenner.

Snabbt anammades tydligen denna metod i Sverige, för redan den 12 aug. 1804 kan man läsa ur ett sockenprotokoll från Värmdö socken:

Beslöts att kyrkan skulle ta upp kollekt för att få pengar att vaccinera barn mot kopporna.

"Till underdånig åttlydnad af hvad Konungen med nådig omtanke och ömhet för undersåtarnas hälsa anbefallt, uppmantrandes alla föräldrar, at gå en älskad Konungs outröttliga omsorger med underdånig erkänsla och beredvillighet till mötes, nu sjelft emottagande och nyttjande af det emot den förödande Koppemittan upptäckte och erbiudne värningsmedlet."

Garni Zons fältskären Mücke på Waxholm har med lycklig framgång ympat flere Ståndspersoner.

Han förklarade sig willig att på Värmdö besörja ympningen, men i afseende till den kostnad och beavär som vore förgnat med hitresan, begjärde han såsom arfvode 16 R¹ för hvart och ett af de förnämnes Barn som undergick ympningen, hvarjämte han åtog sig at vaccinera de fattiges Barn utan afgift."

Men det skulle dröja ända till 1958 -140 år senare- innan det blev infört i Sveriges Rikes Lag att alla barn som fyllt 4 år skulle vara vaccinerade, om ej medicinska skäl satte stopp för det. Men långt tidigare var det brukligt att låta vaccinera barnen mot denna svåra hudsjukdom innan de började småskolan.

Torp och sjöar norr
om Strömma kanal.

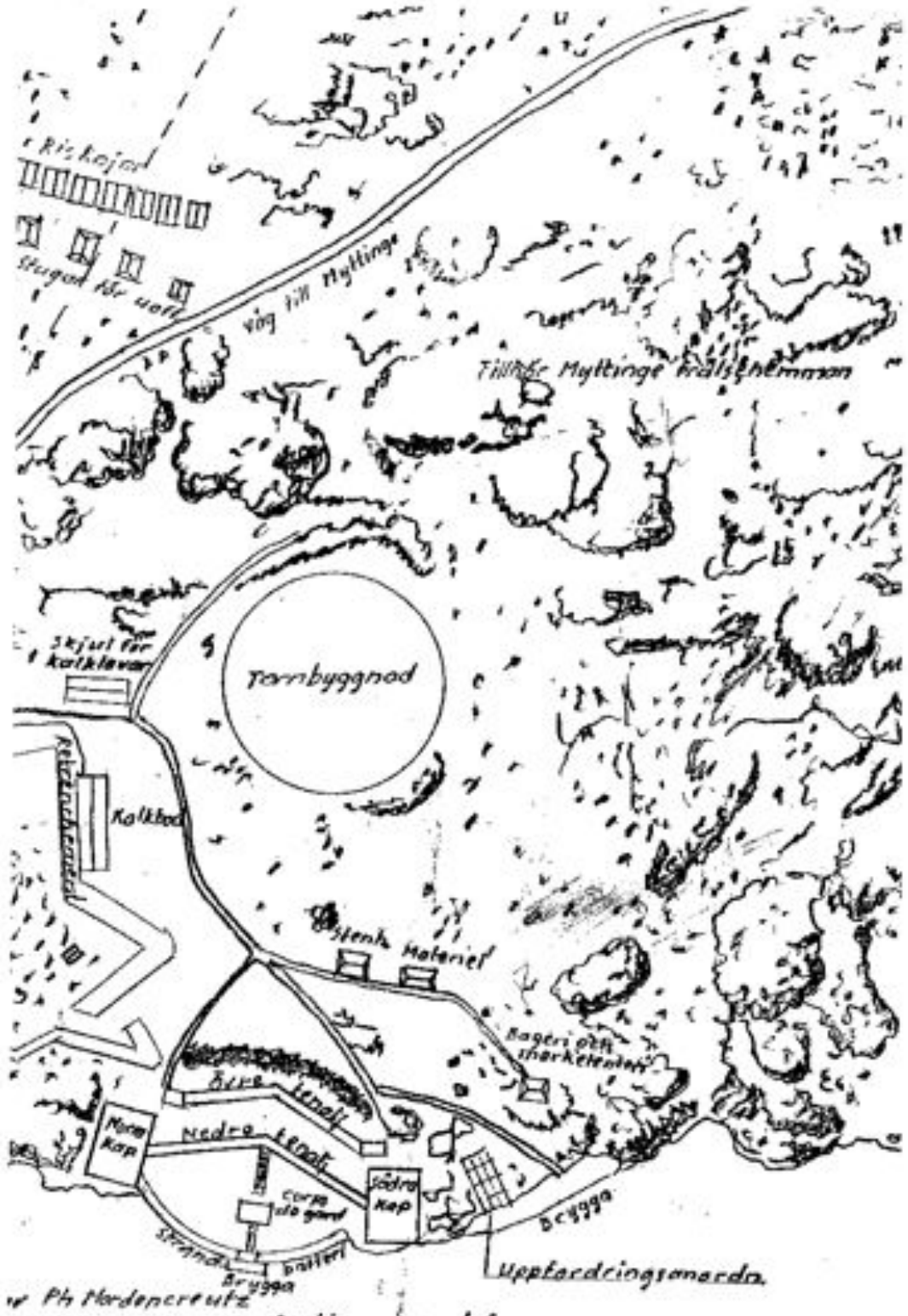
1. Brevik
2. Klippan
3. Galleke by
4. Galleke torp
5. Kapellet
6. Fagerdala
7. Falkensberg
8. V. Älvsala
9. Österdalen
10. Norrgärdet
11. Nor
12. Kristineberg
13. Sågtorpet
14. Andersdal

Avritning av: Situationsplan över Värmdö plateån vid Ordjupet 17

Riskafor

Skjut för kalkbän

Väg till Nyllinge

Fällö för Nyllinge träskhemman

Torrbyggnad

Kalkbän

Stens Materiel

Bageri och storkökstent

Nedra Lång

Södra Kap

Brygga

Nora Kap

Batteri

Uppfärdringsanord

w Ph Nordencreutz

Ordinsstundel

15. Petersberg	28. Sandbackatorp
16. Primodig	29. Dalholmen
17. Tuna	30. Nora.
18. Fredriksberg	31. Morträsket
19. Kullsveden	32. Norrängsträsket
20. Norrängen	33. Sägträsket
21. Lilla Klippan	34. Tunaträsk
22. Finntorpet	35. Hamp"-
23. Lilla Brevik	36. Svart"-
24. Daleke	37. Gärds"-
25. Dalen	38. Örträsk
26. Kappen	39. Kroksjön
27. Strömma gård	40. Korsmosjön
	41. Dyppeln
	42. Lillmosträsk.

Daleke, ett torp under Brevik

De flesta Strömmabor har säkert hört talas om torpet Daleke, men de som inte har varit där, borde göra en promenad upp till den vackra sluttningen där torpet legat.

Enligt gamla kartor fanns en väg som gick från Dalen upp till Daleke, där den delade sig. En väg gick till Finntorpet och en till Lilla Brevik. Dessa två torp hoppas jag kunna skriva om vid ett senare tillfälle.

Man kunde också komma till Daleke från Strömma gård. Där finns nu bara en stig kvar, som man kan följa ända upp till torpet. Om man följer Ugglestigen ända till vändplanen och sedan fortsätter in i skogen, är man inne på den gamla vägen. Man kommer snart ut på ängen där vägen gick över. Där är väldigt sankt, men om man håller sig lite åt vänster kan man komma torrskodd över. På andra sidan ängen låg förr en lada som tillhörde Brevik. Man kan fortfarande se hörnstenarna och en del tegel som ligger kvar. Den gamla vägen går nu åt vänster mellan skogen och en hög bergknalle och kommer sedan ut på en odlad åker. Om man följer åkern ett stycke ser man snart på vänster hand sluttningen där det gamla torpet låg. Det finns fortfarande syrener och gamla äppelträd kvar. Om man kommer dit på sommaren kan man hitta förvildade jordgubbar.

Av det gamla torpet finns ingenting kvar, bara en hög med tegelstenar. I sluttningen nedanför finns lämningar efter en källare. Ovanpå källargrunden stod en gång en liten bod. Den flyttades till Dalen, där den först användes som tvättstuga, senare som sommarstuga.

Daleketorpet revs 1939, kapades i meterstockar och såldes till ved. Hur gammalt torpet var, är det ingen som vet, men det fanns redan 1731 i husförhörlängden. År 1761 var torpet öde, men 1777 var det återigen bebott. Man kan sedan föl-

ja alla torpare och deras familjer fram till den siste. Man undrar ofta hur de kunde klara sig i sina små stugor. Om en i familjen blev sjuk, var det inte lätt att klara sig från att bli smittad. Man låg ju i regel flera i samma säng. Man kan se i gamla handlingar att hela barnaskaran dog under några veckor.

I kyrkböckerna kan man ofta se vilka sjukdomar som drabbade människorna på den tiden. År 1796 bodde torparen Sven Vennerlind med sin familj i Daleketorpet. Han dog 15/1 1796 endast 51 år gammal i "hetsig feber". Den 24/2 samma år dog hans son Adolf i "koppor". Han var endast 3 år.

Då man följer kyrkböckerna ända fram till 1900-talet, ser man att det ofta bodde flera familjer i det lilla torpet. Med tanke på hur många barn de flesta hade var det säkert ganska trångt.

År 1896 bodde en torpare som hette Adolf Wilhelm Sundgren, i Daleke. Han var född 8/4 1836 i Värmdö församling. Han blev änklings 15/8 1885.

Sundgren hade en dotter som hette Ida Amanda. Hon var född 17/5 1860 i f. Hon hade tre barn. Amanda Bernhardina, född 7/10 1880 i f. Carl Bernhard Enberg, född 16/2 1890 i f. Axel Albin Leonard, född 3/2 1899 i f.

Amanda Bernhardina flyttade till Stockholm 1897. 1901 fick hon en son. Hon flyttade sedan till Amerika, men kom tillbaka efter några år. Hon avled 11/10 1963.

Carl Bernhard känner alla gamla Strömmabor igen som Kalle Enberg. Han var den siste som var bosatt i Daleke. Kalle dog på Ångsviksgården den 3/10 1978. Albin Sundgren känner de flesta säkert också igen. Han bodde till sin död på Ugglestgen. Daleketorpet användes de sista åren som bostad åt skogshuggare.

Britt-Marie

SIGVARD BERÄTTAR.....

Vad gjorde folk på sin fritid, helger och kvällar innan radio och TV kom in i bilden?

Jag skall här försöka ta rätt på vad jag kan minnas.

När jag var ung och vad jag kan komma ihåg från Fågelbro gård, så spelades det där Bondtolva. Jag tror bara de höga korten i en vanlig kortlek användes, inte nummerkortet.

Kille spelades också. En sådan lek bestod av 36 kort. Från högst Kille, Gök, Husar, Svin, Kavall, Vårdshus, Sedan nummerkort ett till tolv. Sedan Krans, Potta och lägst Blarren. Två kort av varje valör.

I Ösno spelades "krypkille" och "byteskille". Man spelade med 5 kort. Där användes "Svinhugg" och "Husarhugg". Det spelades av bönder och böror, ett riktigt rackarspel. Ibland kunde det röra sig om stora penningsummor, men de som förlorade var aldrig ledsna. Nästa gång vann de tillbaka dessa.

Jag vet att en Ösno-bonde på en stor gård spelade om sin häst och fjäddervagn, det sista han hade. Jag vet inte hur det förlöpte.

Handlare och präster var också med och spelade.

I slutet av 1920-talet kom radion till. En del apparater var hemmagjorda. Man använde hörlurar. Fötterna fick inte vidröra golvet för då raspade det bara. Kanske berodde det på dålig antenn eller jord.

På bondlandet på övriga platser sjöngs mycket. Jag vet att i Björsta sjöng vi på drängrummet, morbror, brorsan och jag. Min morbror sjöng mycket och bra. När han hälsade på i statarstugan vid Fågelbro på 1915 - 30-talet sjöng han bland annat "I låga Ryttartorpet" och andra visor. Det var de bästa mamma visste.

Vi drängar och andra grabbar låg ofta i gräset ovanför järnvägen Ösno - Hynäshamn och spelade kort om söndagarna, med utsikt nedåt landsvägen till Torö och Hynäshamn.

På 1930-talet och fram till 1945 vid Fågelbro, var det dans på Didrikdals-logen och Tuna-Magasinet och Folkets Hus på Fågelbro. Dans lördagar och söndagar med ungdomar från Ingarö, Gustavsberg och andra trakter. Även teater har spelats i Folkets Hus, där också idrottsfester och andra tillställningar höllits.

Som gifta på 1936 - 45 spelade vi kort i statarlängorna. Det var Anne-Mari och Gurra Sjöberg, ägare till Strömma Konditori. Inga och Sten Kolkrantz som hade affären och posten i Strömma. Karin och Ingemar Elmqvist. Doris och jag. Vi karlar spelade priffé. Damerna stickade eller sydde. Sedan drack vi kaffe och ibland förfriskningar.

Vi kunde på senare tid i statarlängan träffas och spela "knackkille" med fem kort, sista stick vann. Vi som träffades var tant och farbror Lövgren, lilla Kalle, Hulda och ibland någon annan familj. Vi spelade 2-, 5-, 10-öres och ibland något högre. Men alla hade ont om pengar. Man kunde se på Hulda då hon hade bra kort för då darrade hakan. Efter drack vi kaffe med depp.

Ett annat nöje för mig var långrevafiske eller fiske med nät och sax.

Vad jag här har tagit upp är bara en del av förströelser och sysselsättningar.

Om någon inom Hembygden vet något om "Bondtolva" eller andra spel så hör av Er.

.....

ATT TILLVERKA BJÖRKVISPAR

lyckades vi klara av den 20 maj. Mycket tack vare Alice Tamsjö, som varit ute och tränad i förväg.

Till och med barnen var flitiga tillverkare med lyckat resultat. Den ena vispen efter den andra blev klar och förevisades i det vackraste av vår-
vüder.

SÄDESÄRLAN

I slutet av mars eller i början av april kommer den till Sverige. Ibland kan det vara svårt för den att hitta mat för all snö som ligger kvar. Boplatsen brukar vara i en mur, under en tegelpanna eller i en vedstapel.

Sedan är det dags för parning. Hanen burrar upp fjädrarna och släpar med vingarna. De parar sig många gånger för att alla äggen ska bli befruktade.

Det tar en vecka för honan att ensam bygga boet. Hon samlar torrt gräs, rötter och hår. Sedan lägger hon äggen, 5-6 st. Hon ruvar på äggen själv och lämnar boet ibland för att skaffa sig lite mat. Äggen är ung. 15 mm.

Efter 14 dagar kläcks ungarna och honan måste värma dem. Då kommer hanen med mat. Men han får bara lämna den för honan matar ungarna själv. När ungarna börjar få dun på kroppen hjälps honan och hanen åt att fånga insekter som honan ger dem.

Ormar, vesslor och råttor äter gärna fågelägg och fågelungar. De är en fara för ungarna inne i boet. Men honan är inte rädd. Hon flyger in och skrämmer bort ormar och annat.

Honan brukar städa i boet också. 300 gånger om dagen får ungarna mat, och när de är 14 dagar gamla är de redan litet svart-vita i sin duniga fjäderdräkt.

Nu få de öva sig att flyga. De springer omkring på marken och skriker efter mat.

Efter en månad får ungarna fortfarande mat av föräldrarna, men nu är det en farlig tid för ungarna för pärluggleungarna har just börjat att jaga själv och sädesärleungarna brukar springa omkring på vägarna och blir påkörda.

Sädesärlan tycker om att vara på slät mark, gräsmattor och hagar och nyplöjd åkerjord. Där är det lätt att hitta maskar.

Mot hösten samlas fåglarna i stora flockar för att flyga söderut. Ungfåglarna brukar flytta redan i augusti.

Men sädesärlans bo är inte tomt för det. På sommaren byggde getingar sitt bo där, och när de dög på hösten flyttade en liten skogsmus dit.

Många hundra mil från Sverige flyger sädesärlorna omkring i sol och värme. De vuxna fåglarna har flyttat tillbaka till den trakt där de levde förra vintern och småfåglarna har sökt sig åt samma håll.

Och medan vi har vinter sitter en liten sädesärla kanske på en kaktus i solnedgången.

Hej då från Rikard Tannsjö

10 år.

BERRÄTTAT AV GUNNAR LÖVGREN. Nedtecknat av Gudrun.

Mötte Gunnar Lövgren härredan. Som vanligt smög samtalet in på hur det var förr och vad som hände på bygden då.

Gunnar berättade att de kom till Brevik 1916, mor, far och två grabbar. De bodde där till 1922. Far arbetade som rättare, Gunnar som stallgrabb. Vid behov hjälpte mor till med utomhussysslor.

Bostaden bestod av 1 rum och kök, som var inrymt i huset Stjärnholm nu bor i. I samma hus fanns då brygghus och bakstuga, som sedan gjordes om till bostad. Det fanns också ett rum opepå där löskarlarna fick bo.

Under Holtermans tid fanns ett hus alldeles i svängen till Brevik, nedanför Stjärnholms hus. Där bodde 2 familjer. Huset innehöll även smedja och slöjdbod. Ovanpå smedjan fanns en Godtemplarlocal. När Stockholms Stad köpte Brevik revs detta hus.

Mejeri fanns vid bryggan, varifrån mjölken sedan skickades vidare med båt.

Från 1922 - 1930 bodde Gunnar vid Malma. Där arbetade han som kördräng. Tog körkort 1929 och jobbade sen åt bolaget. Hjälpte även till med vägarbete och bygge,

Till Fågelbro kom så Gunnar 1930 - 31. Han bodde i den första och äldsta statarlängan. För ett rum och kök var hyran 15:- kr i månaden. Han gifte sig 1934.

Han berättar vidare att även på Fågelbro var brygghus och tvättstuga inrymd i en av statarlängorna. Den västra. Brygghuset och tvättstugan revs ut 1934 och gjordes iordning till bostäder istället.

Gunnar minns också hur Folkets Hus kom till. Om detta berättar han:

"Det var under Dir. Svensson tid. Då var huset bara en liten bod som stod intill berget i öst - västlig riktning. Det var inte vinterbonat utan användes endast till bostad åt löskarlarna som kom sommartid och hjälpte till på gården.

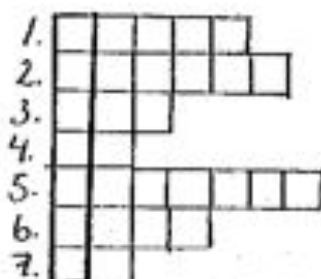
Men Svensson tyckte arbetarna skulle ha en lokal och flyttade därför boden till det ställe där huset står idag. Fågelbro byggde själva stommen till huset 1924. Arbetarna byggde resten. Material fick de från gården. Man kan i golvet på nedre våningen i det nuvarande huset, se skarvarna efter gamla boden.

Huset döptes till Folkets Hus och användes för alla aktiviteter.

Under major Vinges tid underhandlade den gamla Hembygdsföreningen om att få överta Folkets Hus och allt verkade klart men inga papper blev skrivna. Och på den vägen blev det. I dag hyr konstnären och poeten Viksten där.

Sin nuvarande tomt köpte Gunnar 1937 och vid midsommar 1938 stod huset färdigt och familjen med sina två barn kunde då få flytta in i det egna huset.

KORSORD

1. Ett annat ord för strumpa.
2. Ett slagverk.
3. Djur med horn.
4. En vanlig dryck.
5. Ett namn för soldat.
6. En sjöbomb.
7. En trädsort.

Vad blev ordet?
Svaret står lodrätt.

Anders O.

OXDJUPE OCH DESS ÄLDRE FÖRSVARSANLÄGGNINGAR. Se kartan,

Oxdjupet var som infartaled till Stockholm redan tidigt en källa till bekymmer för de försvarsansvariga i Stockholm.

Gustav Vasa ville att huvudleden till Stockholm skulle gå genom Kodjupet och förbi Vaxholm, varför han 1549 lät spärra Oxdjupet genom sänkning av stenfyllda träkistor.

Ytterligare en farled stod till buds, men då var fartygen tvungna att passera Baggenstaket eller Södra Staket, det smala sundet mellan Värmdön och fastlandet.

Oxdjupet var på 1500-talet över 200 m. brett och hade ett djup på ca 30 m. De under Gustav Vasa tid gjorda försänkningarna rassade samman och utgjorde med tiden inget hinder för seglationen, varför det 1658 sänktes två st. kronoskepp i sundet och 1675 ytterligare ett skepp ovanpå dessa.

Under det stora nordiska kriget 1700 - 1721 blev risken för anfall med marina enheter genom sundet uppenbar. De sänkta kronoskeppen hade förintats eller förts bort genom stormar och den starka strömmen som rådde i sundet. År 1710 lades därför ett bomstängsel och som försvar för detta anlades på Värmdösidan några sörsarbatterier.

Som följd av ryssarnas begynnande härjningar utefter den svenska kusten, utlades 1719 ytterligare två bomstängsel.

1720 anlades på ömse sidor om sundet retrangemang av kvistiga träd och jord. På Värmdösidan hade retrangemangen en längd av ca 300 m. Nere vid stranden anlades ett kanonbatteri. Det pågående kriget utgjorde ekonomiskt en tung börda för riket och de enkla arrangemangen, som mest hade karaktären av fältverk, får ses mot denna bakgrund.

Den 9.11.1719 slöts fred mellan Sverige och Hannover. Sverige avträdde Bremen och Verden. Den 21.1. följande år, slöts fred med Preussen och den 3.6 samma år med Danmark. Sverige förlorade därigenom delar av sina Pommerska besittningar.

Men Ryssland var ännu inte färdig med Sverige. I avsikt att göra Sverige mera förhandlingsbenäget, sände tsar Peter stora flottenheter, som under åren 1719 - 1721 brände de flesta svenska städerna utefter den svenska ostkusten. 1719 brändes Öregrund, Östhammar, Norrtälje, Trosa, Nyköping och Norrköping. Även bruk, gods och gårdar lades i aska. På Värmdö brändes 28 gårdar, bland dem Boo gård, som ägdes av Nikodemus Tessin d.y.

1721 härjade ryssarna utefter den norrländska kusten och nedbrände Piteå, Härnösand, Sundsvall, Hudiksvall och Söderhamn.

Den 30.8.1721 nödgades Sverige acceptera de i Nystad uppställda fredsvillkoren, som innebar att Sverige till Ryssland avträdde Estland, Ingermanland, Dagö, Ösel och Möen samt delar av Viborgs och Kexholms län. Sverige gjorde således stora territoriella förluster, men i uppgörelsen ingick dock att Ryssland skulle betala två miljoner riksdaler silvermynt till Sverige, vilken summa skulle komma att bidra till finansieringen av de kommande befästningsarbetena vid N.a. Ox djupet.

På våren 1723 tillsattes en befästningskommission bestående av 60 personer. Till rådgivare i kommissionen utsåg krigskollegium generalmajor Axel Löwen och översten i fortifikationen Gabriel Cronstedt. Löwen och Cronstedt hade skilda uppfattningar om var och hur en yttre försvarslinje för Stockholm skulle anordnas.

Löwens förslag innebar en linje från Vaxön - Bogesundslandet - Tynningö - Hästön - Värmdö. I Pälundet skulle försänkningar anordnas. Tenösundet skulle avstängas med bommar liksom även de breda sunden mellan Tynningö och Hästön, samt vidare till Värmdö.

Cronstedt föreslog en linje från Bogesundslandet - Vaxön - Vaxholmen - Rindö - Värmdö.

Det Löwenska förslaget segrade först, men efter protester från Cronstedt avgick kommissionen. Sedan en ny kommission tillsatts av ständerna och efter omfattande utredningar tillstyrktes Cronstedts förslag.

Det blev emellertid Axel Löwen som blev utsedd att upp-

rätta ritningar över befästningarna vid Oxdjupet. Gabriel Cronstedt utsågs till arbetschef och genom giftermål med Maria Adlerberg 1715 kom han att bli bosatt på Siggesta gård ca 7 km. från Oxdjupet.

Läget av befästningsanläggningarna fastställdes till ett område tillhörande Vreta och Myttinge frälshemman.

Enheter ur Upplands, Södermanlands, Västmanlands regementen samt ur Dalregementet och Östgötaregementet kommanderades till byggnadsplatsen.

Anläggningarna skulle bestå av ett runt torn i fyra våningar, två kaponjärer, två tenaljer, ett strandbatteri samt corps de gardet. (vaktstuga).

Kaponjärerna var fyrkantiga tornbyggnader. Den södra kaponjären uppfördes i tre våningar och vart färdigställd 1726. Den norra (den kvarvarande) har fyra våningar och blev klar 1731. Båda kaponjärerna hade embrassyrer mot norr och söder samt mot Oxdjupet.

Mellan kaponjärerna anlades en kaj och en brygga. På kajen byggdes ett, det s.k. strandbatteriet. Vid bryggan fanns i batterisuren en öppning med pelare på ömse sidor.

Straxt innanför bryggan låg corps de gardet d.v.s. en byggnad för vaktmanskap. Bakom corps de gardet ledde en trappa upp till första tenaljen (ett slags skyttevärn) som förband de båda kaponjärerna. Litet högre upp i backen fanns ytterligare ett tenaljebatteri. Tenaljer och strandbatteri vart färdiga 1731.

För tornbyggnaden röjdes skog till en radie av 300 alnar (540 mtr) från dess centrum.

Tornets första våning hade en basdiameter av ca 50 m. och bestod ytterst av ett gevärsgalleri med tätt placerade tredelade skottgluggar. Det metertjocka valvet ovan gevärsgalleriet var täckt av ett trätak klätt med kopparplåt. Innanför galleriet låg logementen och i mitten ett stort valv, som tjänstgjorde som krutmagasin. Under logementen fanns tvänne proviantkällare.

Hunt krutmagasinet ledde en trappa till andra våningen, vilken bestod av 19 kasematterade kanonbatterier samt ett huvudmagasin av samma typ som krutmagasinet i planet under. Planet innehöll även vindspel för vindbryggan över vallgraven, som till en del omgärdade gevärsgalleriet. I valven fanns kanaler (soupleiraller) för utvädring av krutrök och förskämd luft.

Plan 2 stod i förbindelse med plan 3 genom den s.k. snäckegången, som löpte runt huvudmagasinet och genom vilken artilleripjäser kunde transporteras. I plan 3 fanns ett batteri för 20 pjäser för eldgivning över muröverkant. Dessutom inrymde planet kommandantens bostad bestående av sal, sängkammare, kök och en garderob. Planet var täckt med tak av trä.

Plan 4 var betydligt mindre än de övriga planen och omsluts av den inre muren. Här fanns plats för ett kanonbatteri bestående av 6 lätta pjäser. Även plan 4 var täckt med tak av trä och med flaggstång i mitten.

Oxdjupstornet var av en ny utanför Sverige okänd typ. Tornet var det största i Europa och kunde tillsammans med kaponjärerna inhysa 2.000 man.

Tornet med tillhörande befästningar blev klara 1735.

Löwen gjorde 1737 en underdånig framställning att ovan porten i plan 2 få uppsätta en minnestavla över befästningarnas uppförande. Anhållan bifölls den 17 april och från den dagen var Oxdjupstornets officiella namn FREDRIKSBOG.

Kostnaderna för befästningarna vid Oxdjupet 1724 - 41 belöpte sig till 376.723 daler silvermynt.

Med tiden motevarade befästningarna ej längre moderna krav. 1826 förklarades de försvarsodugliga.

12 år senare revs södra kaponjären som höll på att störta samman.

1872 revs tornets bägge övre batterier samt praktiskt taget hela gevärsgalleriet och tornmurens yttre beklädnad.

Även strandbatteriet och tenaljerna revs. Stenen användes vid byggnad av Oscar Fredriksborgs fästning.

Norra kaponjären fick stå kvar och användes som logement under åren 1867 - 77 för 70 kronarbetskarlar, som arbetade med uppförandet av Oscar Fredriksborg.

1927 gjordes på initiativ av den dåvarande posthavande underofficeren, i kulturhistoriskt intresse, en återuppbyggnad av en liten del av gevärsgalleriet. Även en del av strandbatteriet återuppfördes. Murarna gjordes ej helt av sten utan utfördes av betong som kläddes med en skalsmur av sandsten. En trappa som förband corps de gardet med nedre tenaljen grävdes fram och återställdes i ursprungligt skick.

Källor: Kungl. Fortifikationens historia; Ludvig Munthe,

Författare: Åke Franzén,

Karta över Värmdöplatån vid Oxdjupet 1735 bifogas.

+++++

SENSOMMARFEST PÅ HEMBYGDSTOMTEN

Den traditionella sommarfesten på Hembygdstomten blir som vanligt i augusti.

Anslag kommer upp i god tid på anslagstavlan.

+++++

Budkarven kommer! DEN 22 JULI 1984.

Till Strömsa någon gång mellan kl. 12⁰⁰ - 13⁰⁰
från Skärgårdsmuseet, Stavsås, och skall under
pöpa och stå tas emot av Strömsa Hembygdsförening.
Vi skall sedan i vår tur föra den vidare till
Ingarö Hembygdsförening.

I väntan på den samlas vi kl. 10⁰⁰ för att njuta
av underhållning.

Loppmarknad, försäljning, lotterier och en del annat
kommer att ordnas.

V Ä L K O M M A !

T A C K !

alla snälla som lovat skänka saker och ting till
lotterier och loppmarknad.

Du som ännu inte hört av Dig men har diverse saker,
även böcker och tidningar, att skänka, kontakta
någon av oss. Vi samlar allt hemma hos föreningens
hustante, Sigvard, telefon 401 45.

Hembygd ger trygghet

T A C K !

